

TÜRKİYEDE GELİR VERGİSİ TATBİKATI

Recep TURGAY

Eminönü Vergi Dairesi Müdürü

Vergi tatbikatı ile meşgul bulunan bizleri çalıştığımız sahada tetkikler yapmağa teşvik eden Maliye Enstitüsü mensubini genç ve güzide arkadaşlara huzurunuzda teşekkür etmeği bir borç bilirim. Bugünkü görüşmemizin mevzuunun ilmi bir tahlilini yapacak değilim. Gelir vergisinin memleketimizde nasıl tatbik edilmekte olduğunu müşahedelerimize müsteniden anlatmaya çalışacağım.

Sistemin tatbik seyrine muvazı olarak evvelâ:

1 — Sistemin mer'iyete girdiği 1950 yılı ile, kanunun şiddetle tatbik edilmiye başlandığı 1951 yılına kadar devam eden devredeki (buna intikal devresi de diyebiliriz) tatbikatı, sonra:

2 — 1951 yılından, geçen 17 Mayıs'ta kabul edilen 6582 sayılı kanunla esnaf muaflığının kaldırılmasının derpiş edildiği 1955 yılı sonuna kadar devam edecek devreye ait tatbikatı, göreceğiz ve daha sonra da:

3 — Sistemin islâhı hakkındaki fikir ve temennilerimizi açıklayacağız.

I

Gelir vergisinin 1950 - 1951 yılları (İntikal devresi) tatbikatı:

Zamanla her cemiyetin ilim, fen, san'at, ticaret ve sanayi sahasında mühim inkişaf lar kaydettiği malûmdur. Bilhassa ticaret ve sanayi kollarında vukua gelen ilerlemeler vergilerin büyük istihaleler geçirmelerini mucip olmaktadır.

Dünyanın bu gidişine uygun olarak memleketimizde de bilhassa ticaret ve sanayi kazançlarından alınan vergiler mühim tahavvüller kaydetmiştir. İktisadî durumu zirai bir karakter arzemesi sebebiyle memleketimizde eskidenberi vergiler daha çok ziraate istinat ettirilmiştir. Bu mahiyetteki âşar ve ağnam vergileri son zamanlara kadar yaşamıştır. Ve hâlen tahsil edilmekte bulunan hayvanlar vergisi bu vergilerin bakiyesinden ibarettir.

Devlet idaresinde tanzimatla başlayan islâhat vergicilik sahasına da sirayet etmiş ve tanzimatı takip eden senelerde ziraî vergiler yanında ticaret ve sanayi kazançlarından Fransızların (Patent) vergisi sistemine göre vergi alınması istenilmiş ve bu sistem evvelâ temettü vergisi, bilâhare biraz tadil edilmiş şekliyle kazanç vergisi olarak 1950 yılına kadar tatbik edilmiştir. 1950 yılında bu esas terk edilerek zamanımızın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir vergi aranmış, siyasi rejimlerdeki farklılara, içtimâî ve iktisadî bünyelerindeki ayrılıklara rağmen dünyanın her tarafında gelir vergisinin bir vakıa olarak tatbik edildiği ve millî gelire sıkı sıkıya bağlı, onun tahavvülâtını yakından takip eden, umumî, muterakki ve şahsî bir vergi olduğu ve bütçe ihtiyaçlarına geniş mikyasta cevap verdiği nazara alınarak bu sistemin tatbikine geçilmiştir.

Gelir vergisinin hususiyetleri :

Filhakika gelir vergisinin bugün her tarafta ehemmiyetini artıran pek çok hususiyetleri vardır.

1 — Her şeyden önce bu sistem Devlete gelir temin etmenin en mantikî şeklidir. Bütün vergiler (bir kaç müstesna) eninde sonunda gelirden alınmaktadır.

2 — Gelir vergisi intibak (incidence) bakımından en rasyonel bir vergidir. Çünkü bu sistemde vergi nereye vazedilirse orada kalır. Yani vergiyi ilk defa ödeyen kimse onu yüklenir. Mükellefin gelirinin toplamı üzerinden onun şahsî durumu nazara alınarak tatbik edilir. Fiyat makânizmasına tesiri pek ehemmiyetli değildir.

3 — Gelir vergisi bugünkü tahsil şekilleri bakımından (kazandıkça ödemek menbaında tevkif gibi) vergi sisteminin en elâstikî olanıdır. Bunun üzerinde nisbeten kısa sayılabilecek devreler içinde enflasyonu karşılayacak tadiller yapılabilir.

4 — İstihlâk vergileri piyasa üzerine aksi tesirler yaptığı, fakirler üzerinde zenginlere nazaran daha ağır yük teşkil ettiği halde, gelir vergisinin bu şekilde menfi bir tesiri yoktur.

5 — Gelir vergisi daha az müsavatsızlık yarattığı için müsavatçı gayelere en uygun bir sistemdir. Bu ve daha bir çok hususiyetlerine binaendir ki gelir vergisinin memleketimizce kabulü isabetli olmuştur.

Gelir vergisinin ilk tatbik yılındaki tesirleri:

Uzun zamandanberi tatbik edilen ve kökleri çok eski olan patent sisteminin ilgası ile yerine yepyeni bir sistemin ikamesinin başlangıçta

bazı tesirler husule getirmesi tabiidir. Tecrübe göstermiştir ki, umumî olarak alışılmış eski bir vergi yeni bir vergiye nazaran daha çok kabili tahammüldür. Bunun içindir ki, müellifler eskimiş ve hattâ gelenek arasına girmiş bir verginin daha az tesirli ve daha çok verimli olduğunu kabul etmişlerdir. Çünkü yeni bir vergi nazarı bakımdan ne kadar muhik görülürse görülsün mükelleflerde menfi bir tepki yaratır.

Bu mevzuda memleketimizin pek yakından tanıdığı Profesör M. Laufenburger şöyle bir mütalâa ileri sürmektedir. Bu profesöre göre, İngilizler bir asırdan fazla bir zamandanberi umumî irat vergisini (income - Taxe) ödemeği itiyat edinmiş ve bu vecibeyi muntazaman yerine getirmişlerdir. Halbuki Fransızlar ancak 1917 de tatbikine başladıkları gelir vergisine karşı daima mukavemet göstermişlerdir. Bunun iki sebebi vardır:

a) İtiyat (alışmak, habituation) bu verginin menfi tepkilerini hafifletir.

b) Mükellef iktisadî durumunu eski vergiye intibak ettirmiştir. Hattâ zamanla vergiyi başkasına intikal ettirmenin yolunu bulmuştur. Yeni vergiyi derhal intikal ettiremeyince bundan müteessir olur. Onun için eski vergiye iyi vergi, yeni vergiye kötü vergi diyenlerin bu sözleri halen değerini muhafaza etmektedir. Burada şunu kaydetmek icabeder: Bazı memleketlerde değil vergi inkılâbı, hattâ büyük tadiller bile o memleketin iktisadî ve içtimâî bünyesi üzerinde mühim tesirler ika etmiş ve hattâ bazı sarsıntılara sebep olmuştur.

Memleketimizde ise ne başlangıçta, ve ne de sonraları gelir vergisi büyük muhalefet ve mukavemetle karşılaşmamıştır. Çünkü kazanç vergisinde fiilen en ağır vergiyi hizmet erbabı ödüyordu. Bu geniş mükellef kitlesi gelir vergisini bekliyor ve istiyordu.

İlim adamları da kazanç vergisinin gayri âdil durumu üzerinde durarak, gelir vergisinin tatbikini teşvik ediyorlardı. Makul düşünen ticaret, san'at ve serbest meslek erbabı hakikati görüyor, herkesin kazancı ile mütenasip bir vergi ödemesini sağlayacak âdil bir sistemin tatbikinden endişe duymuyorlardı. Bunların dışında zevahire bağlı, akliyle hareket etmiyen, ve daha ziyade kazancının bir kısmını vergi olarak feda etmeğe alışmayan mükellefler ise bu verginin tatbikatından memnun görünüyorlardı.

Memleketimizde gelir vergisinin tatbik edilemeyeceği, edilse bile pek rentable olmayacağı iddiası ile ilk itirazları tüccarların, sanayicilerin, doktor ve avukatların mensup oldukları meslekî teşekküller yapmışlardır.

Fakat bu itirazların varit olmadığı beş senelik tatbikatla fiilen isbat edilmiştir [1].

İlk tatbik senesinde idarenin faaliyeti:

Gelir vergisi tatbikatına iyi bir istikamet vermek, verginin yerleşmesini sağlamak, tatbik edilmek istenilen sistem hakkında vatandaşları tenvir ve irşat etmek ve ilk senelerde mükelleflerin yapacağı hataları müsamaha ve anlayışla karşılamak suretiyle mükellefleri alıştırmaya bakımından en büyük rol idareye düşüyordu.

Filhakika idare ilk tatbik yılına hazırlıklı olarak girmiş, 1949 yılında gelir vergisini teşkilâta öğretmek ve bu vergiyi tatbik edecek elemanları lüzumlu bilgi ile mücehhez kılmak için muhtelif vilâyetlerde kurslar tertip etmiştir.

Hususî şekilde İstanbul'da tertiplenen kurslara da evvelâ dirigent vaziyetinde bulunanlar iştirak ettirilmiş ve mevzular bu elemanlara Hesap Uzmanları tarafından konferanslar halinde anlatılmış ve tereddüt edilen mevzular üzerinde karşılıklı münakaşalar yapılmak suretiyle mühim istifadeler sağlanmıştır.

Diğer tali memurlar için de bu kurslar tekrarlanmıştır. Her sene yapılan kurs çalışmalarında da inkişaf etmekte olan tatbikata ait bilgiler öğretilmektedir.

Diğer taraftan idare, gelir vergisinin tatbikine çok müsbet düşüncelerle başlamış bu sahada daima mükelleflerle iş birliği yapmaya gayret etmiştir. Kanununun mer'iyete girdiği aylarda vilâyetlerde açılan Danışma Büroları, kitap, broşür, radyo gibi yayın vasıtalarıyla vatandaşları tenvir için her türlü çareye baş vurmuştur.

Bundan başka idare ile mükellef münasebetleri tam bir anlayış ve karşılıklı itimat esasına göre yürütülmüştür. Hâlen de gerek vergi memurları, gerek kontrol cihazı azamî nezaket ve titizlikle öğretici ve ikaz edici bir şekilde faaliyet göstermektedirler. Vergi tatbikatında husule gelen zihniyet farkının memnuniyet verici olduğu muhtelif vesilelerle iş ve teşebbüs erbabı tarafından teyit ve ifade olunmaktadır.

İdarenin bu şekildeki hareketinin tesirleri pek müsbet olmuş ve mükelleflerin idareye olan itimatlarını arttırmıştır.

[1] Daha fazla malûmat için, Ali Alaybek, Gelir Vergisi Dâvamız, sahife 50 ye bak.

Bir senelik tatbikatın neticesi:

1950 senesi başında yürürlüğe giren gelir vergisi rejiminin bir yıllık tatbikatı randıman bakımından memnuniyet verici olmamıştır. 1951 mali yılı için 145 milyon liralık bir verim beklenirken alınan vergi beyannamelerine göre vergi tahakkuku 55 milyon liradan ibaret kalmıştır. Gerçi bir sene evvel mer'iyete girmiş bulunan yeni bir kanunun randıman tahminlerini tatbikat neticelerine istinat ettirmek imkânını bulamamış olan hükümetin yanlış tahminde bulunmasının da bu neticenin alınmasında rolü olmuştur. Esasen bu kısım hakkında o sene hükümetten gelen tahmin 98 milyon lira idi. Bu tahmin Büyük Millet Meclisi Bütçe Komisyonunca 145 milyon liraya çıkarılmıştı. Bu bakımdan tahmin edilen miktar o zamana göre biraz kabarıktı. Ancak o seneki milli gelirin ticaret ve sanayi isabet eden beş milyarlık miktarıyla, ticaret ve sanayi sektöründen tahakkuk etmiş 55 milyon lira vergi mukayese edilirse bunun vergiye mevzu olan milli gelir kısımlarının ancak % 2,2 sini belğettiği görülür. Bu nisbet ise düşüktür.

Bu netice,

1 — Kazanç vergisi usulü ve onun tatbikatının mükelleflerde hasıl ettiği itiyat ve mukavemetler gibi tali âmillerle,

2 — Gelir vergisi rejiminin doğuşunda esasa müteallik mühim boşluklar mevcut olması ve mezkûr kanunların müeyyide bakımından takviyeye muhtaç bulunması sebeplerinden ileri gelmiştir.

Aynı durumun müteakip senelerde de devam etmesine mâni olmak maksadile 5815 sayılı kanunla ceza müeyyideleri şiddetlendirilmiş ve hileli fiiller âmme suçu telâkki edilerek hapis cezaları ihdas edilmiştir. Vergi cezalarının şiddetlendirilmesi bazı itirazlara yol açmıştır.

a) İtiraz edenlerin iddialarına göre her verginin getirdiği varidatta mükelleflerin iş birliğinin mühim rolü mevcuttur. Buna yeni Türk vergisi sisteminde bilhassa ihtiyaç vardır. Esasen kanun vazı Vergi Usul Kanununun ceza hükümlerini hazırlarken hem Hazineyi korumağa, hem de büyük çoğunluğu teşkil eden dürüst mükelleflere emniyet hissi temin etmeğe çalışmıştır. Bu maksatla vergi suçlarını ağırlıklarına göre bir kaç gruba ayırmış ve cezaları buna uygun bir surette derecelendirmiş, pişmanlık müessesesiyle yanlış beyanda bulunanlara hatalarını vaktinde tashih etmek suretiyle cezadan kurtulmak imkânını vermiştir.

Gerçi ilk tatbik senesinde bazı hatalar olmuştur. Fakat mükellefler yeni bir vergi rejimine alışabilmek için muayyen müddete muhtaçtırlar. Bundan başka kaçakçılık fiillerine karşı kullanılabilecek en tedbirli vasıta

verilen beyannameleri kısa bir müddet içinde ciddi bir kontrole tâbi tutmaktır. Bu suretle mükellefler bilerek yaptıkları hataların derhal Maliyece keşfedildiğinin ve Usul Kanunundaki cezalara tâbi tutulduklarının farkına varmaları halinde ekserisi doğru yola sevk edilmiş olacaktı. Vergi cezalarının şiddetlendirilmesi azınlığı teşkil eden kötü niyetli kimseleri ihtiyata sevkedeceği gibi dürüst mükellefleri endişeye düşüreceklerdir [2].

b) Bu iddianın aksi kanaatlerde bulunanlara göre: Usul Kanunundaki hükümler malî idare ile mükelleflerin münasebetlerini karşılıklı itimat ve müsamahakârlık esaslarına dayandırmak maksadını çok aşmıştır. Vergi kaçakçılığı memleketimizde gelenek halinde yerleşmiştir. Böyle bir cemiyetin de kaçakçılık suçunun muayyen kalıplara sokulması onu teşvik ve teşci etmiştir.

Vergi Usul Kanununun ceza hükümleri cemiyetimizin örf ve âdetlerine ve içtimaî telâkkilerine uymamaktadır. Kanunun bir yıllık tatbikatı neticeleri müeyyidelerin yetersizliğini ve tesirsizliğini isbat etmiştir.

Diğer memleketlerde vergi ödememek için çift defter tutmak, sahte vesika tanzim etmek, defter kayıtlarını tahrif eylemek cemiyet aleyhine işlenmiş ağır suçlar teşkil etmektedir. Bu suçları işleyenlere kaçırılan vergilerin yalnız üç katı tutarında bir ceza tatbiki ile iktifa etmek suçla ceza arasında bariz bir nisbetsizlik teşkil eder. Hele her yıl adetleri 50 - 60 bini aşan beyannamelerin dayandıkları defter ve hesapların idarece ayrı ayrı incelenmesindeki imkânsızlık nazara alınırsa cezaların şiddetlendirilmesi zarureti açıkça anlaşılır [3].

Her iki görüş çok esaslı hakikatleri ihtiva etmektedir. Filhakika vergi müeyyideleri konulurken o memleketteki vergi hakkındaki umumî telâkkiyi gözönünde tutmak lâzımdır. Bu telâkki her memlekette aynı seviyede değildir.

Meselâ İngiltere'de halk vergiden kaçmayı ağır bir hareket sayar. Fakat bir Fransız müellifinin yazdığına göre Fransa'da vergi kaçakçılığı, çok defa kanun vazının veya verginin tatbikine memur olanların niyetlerine karşı mükellefin zekâ ve hilesinin bir zaferi telâkki edilmektedir. Bu telâkki bittabi sakattır.

Memleketimizde ise maalesef vergi ahlâkı lâykiyle teşekkül edememiştir. Türk Cemiyeti içinde yaşayan millet ve memleket vazifelerini

[2] Ord. Prof. Dr. Neumark, Vergi Cezaları Meselesi, Cumhuriyet Gazetesi 16 Şubat 1954 tarihli nüshası.

[3] İ. Hakkı Ülkmen, Vergi Usul Kanununun Vergi Suçlarına Ait Hükümleri Üzerinde Yapılan Değişiklikler Hakkında Bazı Düşünceler, İktisat ve Maliye Mec. sayı 1, sahife 18.

lâyikiyle yerine getiren vatandaşlar mevcut olduğu gibi vergi kaçırانların sayısı da azalmış değildir.

Bir sistem ne kadar mükemmel olursa olsun o sistemin tatbik edildiği muhitlerin o sistemin icaplarını yerine getirecek evsaf ve karakterde olması lâzımdır. Memleketimiz maalesef bu bakımdan ileri gitmiş sayılmaz.

Meselâ 1952 senesinde yıllık gelir beyannamesi veren 58 bin mükelleften 20 bini, 1953 yılında 68 bin mükelleften 21 bini 2500 ve daha aşağı gelir beyan etmişlerdir [4]. Bu miktar ortalama ayda 150 - 200 lirahık bir gelir demektir. Bir odacı veya işçinin geliridir.

Burada şunu kaydetmek lâzım gelir ki, bu 2500 lira olarak beyan edilen gelirler içinde lüzumsuz yere verilen gayrimenkul sermaye iratları ile diğer bazı gelirlere ait beyannameler de mevcuttur. Bu gibi durumları nazara alırsak bu 20 bin mükellefin hepsinin vergi kaçırdığı neticesini çıkarmak doğru olmaz. Ancak Gelir Vergisi Kanunundaki Genel ve Özel şartlara nazaran bu vergiye tâbi bulunanların kazançları yerinde olan kimseler bulunduğu itibare alınırsa bu rakam memleketteki vergi kaçakçılığının şümülünü izaha kifayet eder.

Bu bakımdan vergi kaçırانları müessir şekilde cezalandırmak için müeyyideler konulması kanaatımızca yerinde olmuştur. Esasen idare ceza müeyyide tatbiki cihetine giderken azamî hassasiyetle hareket etmekte ve ceza hükümlerinin bilhassa cessurane bir tarzda vergi kaçırانlar hakkında tatbik edilmesine itina göstermektedir. Adli kaza mercileri ise mükellefler hakkındaki hapis, san'attan men' ve teşhir gibi cezalara nadir ahvalde hükmetmektedir. 1951 yılından bu tarafa bu şekilde mahkûm olanların adedinin bir kaç kişiyi tecavüz etmediği düşünülürse dürüst mükelleflerin bundan ürkmelerine sebep kalmaz. Diğer taraftan 1951 yılından sonraki devrede vergi randımanının artmasında ceza hükümlerinin tesiri bulunmadığını inkâr etmek biraz güçtür.

Bunun içindir ki, vergi cezaları hükümleri önleyici (Prevantif) (fonction) ni yapmıştır ve yapmaktadır. Hele bugünkü gibi şümüllü bir vergi tetkikinin ve kontrolunun yapılamadığı bir devrede vergi müeyyidelerinin vücuduna çok ihtiyaç vardır.

Kontrol cihazının şümüllü şekilde faaliyet gösterebilecek şekilde takviyesinden sonradır ki, ceza müeyyidelerinin hafifletilmesi mümkün olabilir.

[4] 1953 İstatistik Yılığın, sahife 490.

II

Şimdi gelir vergisinin şiddetle tatbika başlandığı 1951 yılından sonraki ve 1955 yılı sonuna kadar devam edecek devreye ait tatbikatın izahına gelmiş bulunuyoruz.

İçinde bulunduğumuz 1955 yılı da dahil olmak üzere verginin son dört yıllık inkişafını kısmen rakamlara, kısmen de müşahedelerimize istinaden tahlile çalışacağız. Şunu itiraf edeyim ki bize memleket çapında teferrüatlı bilgi verecek istatistikî malûmata malik değiliz. Son zamanlarda Maliye Vekâleti Gelirler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanıp tetkik heyeti tarafından neşredilen iki bültenden maada memleket çapında elimizde malûmat yoktur. Maliye Vekâletinin bahsettiğimiz bültenlerinde ise verginin tahsilâtına ait rakamlar mevcut olup mükellef grupları, mükellef adetleri ve tahakkuk miktarları hakkında malûmat bulunmamaktadır.

Neşredilen 1951 - 1952 istatistik yıllıklarında hemen hemen hiç malûmata tesadüf edilememiştir. 1953 yılı istatistik yıllığındaki malûmatta pek noksandır. Bu bakımdan izahlarımızı ancak son 1955 bütçe gerekçesindeki rakamlarla, İstanbulda toplanan rakamlara istinaden yapacağız.

a) Geçici rakamlara nazaran 1951 - 1954 senelerinde gelir, kurumlar vergileri mükellef adetleriyle bunların vergiye tâbi gelirleri ve tahakkuk eden vergiler ve bunlardan yapılan tahsilât miktarları şöyledir [5]:

Gelir vergisi (Yıllık tam mükellefiyete tâbi olanlar)

	1951	1952	1953	1954
Mükellef adedi (Yıllık beyanname veren tam mükellefiyete tâbi ve yalnız kâr gösteren mükellefler)	46,504	54,444	62,746	82,111 [6]
(1000 L.) vergiye tâbi gelir	278,260	533,491	701,627	1,002,342
(1000 L.) tahakkuk eden vergi	50,256	122,207	169,507	211,802
(1000 L.) tahsil olunan vergi [7]	209,204	299,809	394,180	485,000

[5] 1955 malî yılı bütçe gerekçesi, sahife 86.

[6] 1954 yılında beyanname veren bircümle mükellefler dahildir.

[7] Tahsilât kayıtları müsterek olduğundan ücretlere ait vergilerin diğerlerinden tefrikine imkân bulunamamıştır.

(Kurumlar vergisi)

	1951	1952	1953	1954
Mükellef adedi (yalnız kâr gösteren mükellefler)	1,014	1,104	1,171	1,590
(1000 L.) vergiye tâbi kazanç	147,181	300,226	346,051	385,271
(1000 L.) tahakkuk eden vergi	29,157	56,059	69,545	74,271
(1000 L.) tahsil olunan vergi	25,996	50,544	74,579	90,000

Bu rakamlar bize gelir vergisi sisteminin inkişaf seyri hakkında açık bilgi vermektedir.

Artış temposuna göre, 1955 yılında yıllık beyanname veren mükellef sayısı 90 bini geçecektir. Bu suretle 1951 yılından bu tarafa geçen beş yıl içinde mükellef sayısı yüzde yüz artmıştır. Esnaf vergisinin önümüzdeki yıldan itibaren kaldırılmasıyla 1956 yılında bu miktar tekrar bir misline yakın bir fazlalık gösterecektir. Zira 1954 yılındaki esnaf mükellef sayısı 115 bini gezici ve 303 bini sabit olmak üzere 418 bin civarındadır [8]. Verilen malûmata nazaran bunun 350 bini vergiden muaf olacağına göre geriye kalan 70 bine yakın mükellef gelir vergisinin şumulüne girecektir. Gelir vergisi mükelleflerinin gelirleri de 1954 yılından 1951 yılının 3 mislinden fazla artmıştır. Temin olunan hasılat da 50 milyondan 200 milyona çıkmıştır. Kurumlar vergisindeki artış daha da hızlıdır. Kurum mükellefleri adedi 1951 yılına nazaran yüzde yüz, kurum kazançlarında ise yüzde üç yüze yakın bir artış olmuştur.

Meselâ: 1951 yılında 25 milyon lira olan hasılat, bunun üç mislini de geçerek 1954 yılında 90 milyona yükselmiştir. 1949-1950 yıllarında kazanç vergisine tâbi beyannameli mükellefler adedi (Kurumlar dahil) 7500 dür. Ve vergiye tâbi matrah 147 milyon liradır. Alınan vergi de 47 milyon liradır. O halde yeni sistem kazanç vergisine nazaran beyannameli mükelleflerde 10 mislinden fazla bir varidat sağlamıştır [9].

1955 yılı Mart ayında gelir vergisi tahsilâtı en yüksek rakama 139 milyona yükselmiştir. Geçen sene bu miktar 98 milyon lira olduğuna göre bu seneki gelir vergisi tahsilâtı geçen senekinden % 37 fazladır.

b) Gelir vergisine dahil mükellefiyet grupları itibariyle tahakkuk eden vergi miktarı ve mükellef adedi bakımından şehrimizde durumun tetkiki faydalı görülmüştür.

[8] Selâhattin Tuncer, İktisat ve Maliye Dergisi, sayı 10, sahife 23.

[9] 1955 mali yılı bütçe gerekçesi, sahife 87.

TANZİM TARİHİ: 20.5.1955

İstanbul Şehri (Kazalar hariç) 1951, 1952, 1953, 1954 ve 1955 mali yılları Mayıs ayı ortası itibarıyla tahakkuk eden vergi ve mükellef adedi.

Verginin nevi	T a h a k k u k					M ü k e l l e f a d e d i				
	1951	1952	1953	1954	1955	1951	1952	1953	1954	1955
Yıllık gelir	30,912,661	63,275,085	88,083,576	134,711,670	170,079,059	24397	24365	27098	31420	38541
Kurumlar	7,753,374	13,378,718	15,568,746	19,298,209	23,774,655	986	1008	1105	1199	1214
S. Esnaf	5,027,255	5,259,160	5,474,976	5,813,674	5,436,113	34829	34655	36122	37292	32905
Gezici esnaf	1,432,157	1,453,133	1,641,348	1,827,255	1,617,635	20957	16904	17783	19787	15592
Mad. 80	32,486,729	44,879,358	58,566,590	75,248,901	22,551,173	36546	46859	15498	18280	19234
Mad. 82	6,944,785	15,613,074	21,855,078	25,930,454	27,362,818	996	1263	1395	1574	1110
Gözürlü ücret	1,042,887	1,053,103	886,665	934,115	383,257	44220	40141	37818	35611	15638
G. S. Meslek	133,160	150,527	129,858	139,595	121,246	1119	1090	1010	894	857
Y e k ü n	85,733,008	145,057,158	192,206,887	261,898,873	251,325,956	164050	166285	137769	146007	122491

80 inci maddenin mükellef adedi evvelâ müstahdem miktarına göre tesbit edildiği halde bilânare müesseseye adedine göre tesbit edilmiştir

Bu cetveldeki rakamları muhtelif yıllar itibariyle tetkik edecek olursak, yıllık gelir beyannamesi veren mükelleflerle, kurumların vergilerindeki inkişaf biraz evvel açıkladığımız durumu teyit etmektedir.

Sabit esnafın ödediği vergi hep aynı miktarı muhafaza etmekte, mükellef adedi de hafif bir artış kaydetmektedir. Gezici esnaf mükelleflerinin durumu da aynıdır. Ancak mükellef adedi 1951 yılına nazaran düşüklük kaydetmiştir. Bu düşüklük kontrol noksanlığından ileri gelmiştir. Yapılan tahminlere göre İstanbulda 60 bin gezici esnaf mevcuttur. Kontrol noksanlığından bunun üçte biri dahi teklif edilmiş değildir.

Gelir Vergisi Kanununun 80 inci maddesine göre hizmet erbabıyla serbest meslek kazançlarından tevkif edilen vergilerde de yüzde yüzden fazla bir artış mevcuttur. Aynı kanunun 82 nci maddesi gereğince menkul sermaye iratlarından tevkif edilen vergilerdeki artış da aynı inkişafı göstermektedir.

Götürü ücretle götürü serbest meslek erbabının vergilerine gelince: bunlar da 1951 yılına nazaran bir azalma mevcuttur. Bunun sebebinin verginin bünyesinden ziyade vergi daireleri tarafından umumî kontrollerin yapılamamış olmasında ve mühim bir mükellef grubunun vergi dışında kalmasında aramak lâzımdır.

c) 1954 senesi Mart ayındaki durumla, 1955 senesi Mart ayındaki durumun mukayesesi bize verginin inkişaf seyri hakkında yepyeni bir bilgi verecek mahiyettedir.

Bu sene Mart ayında İstanbulda Vergi Daireleri 105 bin mükellefe 181, 629, 000 lira vergi tahakkuk ettirmiş olup bunun yarısından fazlası tahsil edilmiştir.

1954 yılı Mart ayında 99 bin mükellefe 142, 907, 504 lira vergi tahakkuk edildiğine göre bu yıl mükellef adedinde 6 bin ve tahakkuk ettirilen vergi miktarında 38, 722, 375, liralık bir artış hasıl olmuştur. Böylece şehrimizde vergi ve mükellef adedi en yüksek rakama erişmiştir. İstanbulda en çok 30 Mart günü vergi tahakkuk ettirilmiştir. O günkü tahakkuk miktarı 26 milyon liradır. Bunun 14 milyonunu Eminönü Vergi Dairesi tahakkuk ettirmiş ve o günkü tahsilâtı da 8 milyon bulmuştur.

Bu mukayeseler bize gelir vergisinin memleketimizde yerleşmekte ve inkişaf etmekte olduğunu göstermektedir. Önümüzdeki yıldan itibaren esnaf muaflığının ilgasıyla sistemi engelleyen bir gedik kapanmış bulduğundan bu inkişafın daha da hızlanacağı söylenebilir.

Gelir Vergisi her mükellefe isabet eden vergi yükü, milli gelirle olan münasebeti, Devlet gelirleri arasındaki ehemmiyeti bakımından tetkik etmek faydalı olur.

d) Gelir Vergisi yükü ve Millî gelire münasebeti:

Burada şunu tebarüz ettirelim. Vergi yükü bakımından Garp memleketleriyle memleketimiz mukayese edilecek olursa memleketimizin daha ferah bir durumda olduğu anlaşılır. Türkiye'de ziraî nüfus gelir vergisine tâbî değildir. Nüfusun takriben beşte dördü kazanç mükellefiyeti dışında bırakılmıştır. Gelir ve esnaf vergileri mükelleflerinin kazançları üzerinden hazineye ödedikleri nisbette diğer yerlerden daha çok azdır. İthalât, istihlâk ve tedavül vergilerinde ise, bizde ve hariçte mükellefiyet nisbetlerinin aşağı yukarı aynı seviye civarında olduğu göze çarpmaktadır. Veraset vergisi ve harçlar umumiyetle Türkiye'de daha hafiftir.

Avrupa ve Amerika'da vergi yükünün millî gelire nisbeti % 20 ilâ 36 arasında değişmektedir. Her ferd kazancından vasati olarak üçte veya beşte birini Devlete ödemek mecburiyetindedir. Türkiye'de 1953 senesine ait istatistiklere göre 13.883 (milyon) lira tutan millî gelirden yapılan vergi tahsilâtı 2. 053. 503. 199 liradır. 22. 473. 000 adet nüfustan herbirine düşen gelir 617. 76 lira vergi 91. 37 lira, vergi yükünün millî gelire nisbeti % 14,79 liradır [10].

Halbuki diğer memleketlerde bu miktar bizdekinin iki mislinden fazladır. Meselâ İngiltere'de bu nisbet (% 37,65), Fransa'da (30,40), Belçika da (27,57), Amerika'da (26,26), İtalya'da (22,89), Danimarka'da (20,76) dır [11]. Bu rakamlardan anlaşıldığına göre memleketimizde halkın vergisi diğer memleketlere nazaran oldukça hafiftir.

Cari piyasa fiyatlarına göre 1952 yılında 14 milyar 210 milyon lira olarak hesaplanan gayri safi millî istihsalin 6 milyar 177 milyon lirası ziraatten elde edilmektedir. Bu da gelir vergisinden muaf bulunmaktadır. Ziraatten sonra en büyük yeri ticarî ve sınaî gelir işgal etmektedir. Gelir vergisi bakımından ticarî kazanç sayılan ticaret, sanayi, maden ulaştırma ve inşaat işlerinin 1952 yılı gelirleriyle (5,50791 milyon) umumî millî gelirin (14, 210 milyon) yarısına yaklaşmaktadır. Bunun da bir kısmını kârîne usulünde vergi ödeyen esnaf mükelleflerinin kazançları teşkil etmektedir. Yapılan tetkik ve tahminlere göre gerçek kişiler tarafından elde edilen ticarî kazançlardan yarısı gelir vergisinin şumulü dışında kalmakta ve esnaf mükellefiyetine tâbî olmaktadır. Bu duruma göre vergi yükü için gelir vergisine muvakkat % 25, diğer bir ifade ile % 12 olarak hesaplanan vergi yükünün ancak % 3 ü gelir vergisine ait bulunmaktadır.

[10] Nazif Oker, Türkiye'de vergi yükü Maliye Vekâleti Tetkik Kurulu neşriyatı, 1955.

[11] Nazif Oker, Türkiye'de vergi yükü Maliye Vekâleti Tetkik Kurulu neşriyatı, 1952.

1955 mali yılı için gelir ve kurumlar vergisi hasılatı olarak 645 + 110 = 755 milyon lira tahmin edilmiştir. Bunun 16 milyarlık millî gelire [12] nisbeti % 25 civarındadır.

O halde gelir vergisi millî gelirin ancak bu miktarını masedebilmektedir. Halbuki diğer memleketlerde bu miktar (% 7 + % 8) olduğu halde halk için büyük ağırlık teşkil etmemektedir. Memleketimizde her sene millî istihşâl artmaktadır. Ve en büyük artışı ziraat sektörü sağlamaktadır. Bu hasılat ise gelir vergisinden muaf bulunmaktadır. Gelir vergisine tâbi ticaret sanayi, gelirlerinin bir kısmı ise esnaf vergisine tâbidir. Ve millî gelirle alâkası yoktur. Bu bakımdan gelir vergisiyle millî gelir arasında bir bağ kurmak güçtür.

Buna rağmen ortada bir hakikat vardır ki o da gelir vergisi millî gelire muvazî bir artış kaydetmektedir.

e) Gelir Vergisinin Devlet Gelirleri arasındaki nisbi ehemmiyeti:

Vasıtalı vergilerle vasıtasız vergilerin Devlet gelirlerindeki nisbeti vergi adaleti bakımından üzerinde durulan önemli bir mevzudur. Her iki verginin gelir vergisi sisteminin tatbikine başlandığı 1951 yılından sonraki nisbet durumu şöyledir:

(Nisbetler yüzde itibarıyla) [13]

Yıllar	Vasıtasız	Vasıtalı	Yekûn
1951	27,98	72,02	100
1952	28,62	71,38	100
1953	31,83	68,17	100
1954	32,53	67,47	100
1955	38,89	61,11	100

Görülüyor ki, vasıtalı vergiler bütçede vasıtasız vergilerden daha mühim bir mevki işgal etmektedir. Bugünün siyasi, iktisadi ve mali zaruretleri karşısında vasıtasız vergiler hasılatı son derece münkesif bulunan yabancı devletlerin bütçelerinde dahi vasıtalı vergilerin elan önemli bir yeri bulunduğu gözönüne alınırsa bu netice normal telâkki edilebilir.

Ancak 1951 den bu tarafa Devlet gelirleri içinde vasıtasız vergiler nisbetini % 30 civarında değiştirmiş ve vasıtalı ve vasıtasız vergiler arasındaki nisbet daha mutedil ve daha mütevazın hale gelmeye başlamıştır.

[12] 1955 mali yılı bütçe gerekçesi, sahife 12

[13] 1955 yılı Bütçe Gerekçesi, sahife 86.

Nitekim 1951 yılında vergi hasılatı içinde % 72,02 olan vasıtalı vergiler nisbetinin 1955 de % 61,02 ye düşeceği ve 1951 yılında aynı hasılat içinde % 27,98 olan vasıtasız vergiler nisbetinin (% 38,95) e yükseleceği tahmin olunmuştur.

Vasıtasız vergilerin bu şekilde inkişafında gelir vergisi en mühim rolü oynamaktadır. Şayet Muamele Vergisi Kanunu tadil edilir ve nisbetleri indirilir ve bazı sanayi sahalarında ilk imale gidilmek suretiyle vergiye matrah olan kıymet düşürülürse vasıtalı vergiler hasılatı azalacak, vasıtalı ve vasıtasız vergiler arasındaki nisbet daha mutedil bir hal alacaktır.

Maamafih yalnız başına gelir vergisi bu islâhat yapılmadan da yavaş yavaş bu neticeyi temin edecek kuvvette gelişmektedir.

Görülüyor ki, gelir vergisi memleketimizde yerleşmeğe, beklenen fonksiyonunu yapmaya başlamıştır. Ve iyi bir yolda inkişaf etmektedir. Bu durum sistemin tatbiki takaddüm eden devrelerde ve halen yapılan itirazların varit olmadığını fiilen isbat etmiştir.

Bunu bugün bir realite olarak kabul ederek sistemi inkişaf ettirecek ve tatbikatta görülen aksaklıkları izale edecek tedbirleri almak en doğru hareket olur.

Şimdi mevzuumuzun üçüncü kısmına, verginin islâhı hakkında alınması gereken tedbirlere gelmiş bulunuyoruz.

III

Benden evvelki konferansçı arkadaşlar verginin bünyesinde yapılması gereken islâhat hakkında çok isabetli açıklamada bulundular. Ben de bünyevî tedbirlere kısaca temasdan sonra vergiyi tatbik eden organizasyon bakımından alınması gereken tedbirleri izaha çalışacağım.

A — Sistemin bünyesiyle alâkalı islâhat:

1) Hepimizin malûmu olduğu üzere gelir vergisinin doğuşunda sakatlık mevcuttur. Ticaret ve san'atla iştigal edenlerin ekserisi esnaf vergisi adı altında reel bir vergi ile teklif edilmiş, zirai kazançlar vergiden muaf tutulmuş, bu suretle vergi reformu ile tahakkuk ettirilmesi düşünülen vergi karşısında eşitlik ve adalet fikri temelinden sarsılmış ve bilhassa esnaf muaflığı sistemin inkişafını engelleyen bir âmil olmuştur.

Gelir vergisinin islâhı yolunda 1952 yılındanberi Maliye Vekâletince mühim gayretler harcanmıştır. Bu çalışmaların gayesi gelir kurumlar vergileriyle Vergi Usul Kanununun esaslı tadilini istihdaf etmektedir.

Halbuki bu şekildeki islahat teşebbüsü şimdilik geri bırakılarak 17 Mayıs'ta Büyük Millet Meclisinde kabul edilen 6582 sayılı kanunla Gelir Vergisi Kanununda esnaf muafılığı hakkında konulmuş bulunan umumî ve hususî şartlar daraltılmış ve daralan çerçeve içine giren sabit ve gezici esnafın da vergisi kaldırılmıştır. Bu tadil yapılırken de esnaf zümresinin bir kısmının tamamen gelir vergisi içine alınması, fakat gelirleri asgarî maişet haddi altında ve civarında bulunanlara vergi tarh etmemek düşüncesinden hareket edilmiştir.

Çünkü kanunun muafılığın özel şartları yıllık bürüt miktarı 3000 lirayı (ki bu 1500 liralık net miktara tekabül etmektedir) geçmeyen kazançları vergi dışı bırakacak şekilde tayin olunmuştur. Gelir vergisinde kabul edilen azamî geçim haddi 1440 lira olduğuna göre istisna edilecek esnaf kazançlarıyla geçim indirimi miktarı arasında bir muvazene tesisi istenilmiştir.

Bu esas 1947 yılında gelir vergisi projesi ve 1952 yılı tadil tasarısı hazırlanırken üzerinde durulan bir mevzu olmuştur. Nitekim 1947 yılı Hükümet tasarısını incelemiş olan geçici komisyon raporunda «Esnaf esasen sermayeden ziyade bedenî çalışmalarıyla ancak geçimlerini sağlayabilecek kadar kazanç temin eden bir zümre olması ve dolayısıyla bunları tamamen gelir vergisi içine alıp beyanname verdirmek fakat geliri asgarî maişet haddi altında kalanlara vergi tarh etmemek düşünülebilirdi. Bu takdirde idare ve mükellefler lüzumsuz bir takım külfetlere katlandırılmış olurdu» denilmek suretiyle bu şekil mahzurlu görülmüştür.

9.6.1952 tarihinde Büyük Millet Meclisine sunulan tadil tasarısında da esnaf muafiyeti yerine bir götürü usul ikame edilerek esnaf durumunda bulunanlar gelir vergisi şumulüne alınarak şahsî bir vergiye tâbi tutulmak istenilmiştir. Bu tasarıda da götürü usule tâbi olma şartları bugünkü hadlere yaklaşacak derecede daraltılmış ve o zaman bu usul geniş bir mükellef kitlesinin vergi dışı bırakılmasına tercih edilmiştir.

Acaba kabul edilen yeni kanunla götürü usul de terk edilerek 350 bin kişi tutan ticaret ve san'at erbabının vergi dışı bırakılması memleketimiz realiteleri bakımından yerinde mi olmuştur?

Filhakika esnaf, yaptığı iş sermayeden ziyade bedenî mesaisine dayanan ve kazancı ancak geçinmesine yetecek derecede bulunan kimse olarak tarif edilmektedir. Yeni kanuna göre bu gibi kimselerin bir yıllık esnaf kazancı da bürüt 3000, net 1500 lira civarında bulunacağına göre bu miktar kazancın vergi dışı bırakılması nazari bakımdan az kazançlardan vergi almamak prensibini güden içtimâî düşünceye uygundur. Fakat tatbikatta bu gaye tahakkuk edecek midir? ve yeni kanunun ne gibi tesirleri olacaktır? Bunu tesbit edebilmek için yeni kanunla kabul edilen esaslara bir göz atmak lâzımdır.

a) Kanunda esnaf muaflığı için tayin edilen umumî şartlardan iş yerinin gayri safi iradının 180 lirayı geçmemesi derpiş olunmuştur. Yeni kanunda halen 1940 iratlarına yapılan % 50 zam ile, 1947 den sonraki % 35 tenzil nazara alınacaktır. Bu böyle olunca tayin olunan 180 lira had oldukça düşüktür. Bilhassa İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Mersin gibi büyük şehirlerde ayda 15 liradan bir az fazla kira ödeyen ve hakikaten esnaf durumunda olan bir çok kimseler tüccarlar gibi defter ve kayıt nizamına tâbi olacaklar belki de bu yüzden zor duruma düşeceklerdir. Hele Millî Korunma Kanununun kira tahditleri kaldırılır ve yeni tahrir yapılırsa hemen hemen vergiden muaf sabit esnaf kalmıyacaktır.

b) Kanunun tanziminde esnaf sayılması lâzımgelenlerin kazancı yılda 3 bin lirayı geçmemesi gerekeceği, ve bu miktar kazancın perakende satışlarda % 15, ücret karşılığında yapılan işlerde % 50, nakliyat işlerinde % 25 nisbetinde bir kâra tekabül edeceği faraziyesine istinat edilmiştir. Kanun vazı tarafından hangi inceleme ile bu nisbetlere dahil olduğunu anlamak biraz güçtür.

Kanunun metninin tetkikinden: sermayeden ziyade bedenî kuvvetle çalışan ve sahibinin geçimini sağlamağa ancak kâfi gelen bir miktarla kanunun bilhassa perakendeciler için tanıdığı mübayaa haddine tekabül eden kâr haddi arasında bariz bir tezat göze çarpmaktadır.

Zira küçük ticaret işleri ile kabul edilen 20 bin liralık mübayaa haddi perakende ticarete zamanımızda % 50 den az bir kârla çalışılmadığı (Tekel mamulleri - şeker, millî piyango, damga pulu ve bunlar gibi emtia-da alım satım hadleri Maliye Vekââletince tayin olunacaktır) [14] mütearife halinde bulunduğuna göre bu miktar bir satış en az yılda 10 bin lira bir kâr ifade etmektedir. Böyle bir işle iştigal eden şahsı ise sermayeden ziyade bedenî çalışması ile geçimini ancak sağlamağa yeter derecede kazanç elde eden bir kimse olarak kabul etmeğe imkân yoktur. Esnafın yıllık kazancının en az geçim haddinin altında kalacağı düşünülüşüne göre yıllık mübayaa haddinin en çok 3 - 6 bin lira olarak tesbiti icabederdi.

c) Kontrol kifayetsizliği ve hattâ bazı iş neveleri için imkânsızlığı yüzünden yeni kanuna göre gelir vergisine tâbi tutulması icabeden ücretlerin halen ödemekte oldukları maktu vergiden de kurtularak büsbütün vergisiz kalmaları gibi bir durumun hasıl olmasından endişe edilebilir.

2 — Üzerinde durulacak mühim bir mesele de vergi beyanıdır. Vergi bildirilen matrahlardan alındığından mükellef beyanının gelir vergisinde

[14] Aynı kanunda, madde 1.

büyük önemi vardır. Bunun içindir ki, kanundaki hükümlerin mükellefi doğru beyana sevkedecek vüruh ve kuvvete sahip olması lâzımdır.

a) Son beş senelik tatbikat göstermiştir ki mükellefleri en çok şikâyete sevkeden cihet bilhassa Gelir Vergisi Kanununun beyana ait hükümlerinin kâfi derecede vazih olmamasıdır.

Meselâ gelirin toplanmıyacağı halleri gösteren 71 inci madde hükmü kâfi derecede vazih olmadığından tatbikatta bir çok ihtilâflara yol açmaktadır. Kanunda aile gelirinin toplu olarak vergiye tâbi tutulacağına dair sarih bir hüküm mevcut değildir. 71 inci madde bu hususta sakittir. Ne gibi hallerde toplamamın ihtiyarî olacağını gösteren 72 nci maddenin âile gelinine ne suretle tatbik olunacağı sarih bir hükme bağlanmamıştır.

Keza 79 uncu madde hükmünde de aynı durumu müşahade etmek mümkündür. Bu maddede aile geliri iktisap edildiği zamana ve iktisap şekline göre parçalanarak vergiye tâbi tutulmaktadır. Aynı şahıs bir kısım mallarının gelirinden dolayı aile içinde, bir kısım mallarının geliri için müstakillen beyanname vermek mecburiyetinde kalmaktadır. Bu ise karışıklık yaratmaktadır. Bu yüzden muhtelif şehirlerdeki ve hattâ İstanbuldaki vergi daireleri arasında tatbikatta ayrılıklar zuhur etmekte ve mükelleflerin idareye karşı itimadı sarsılmaktadır. Kanundaki bazı hükümler yüzünden de bir çok kimseler lüzumsuz yere yıllık beyanname vermek külfetine katlanmaktadırlar.

b) Diğer taraftan mükellefleri doğru beyana sevkedecek hükümler de pek kuvvetli değildir. Bunu temin için bazı mükelleflere tatbik edilen asgarî kâr ve gider beyanı hükümleri tatbikatta işlememektedir. Bunun içindir ki, mükellefleri dahi şümulü bir beyana, servet beyanına tâbi tutmak lâzımdır. Çünkü gelir en çok servetle alâkalıdır.

Malûm olduğu üzere servet mefhumu gelir mefhumundan farklıdır. Servet de gelir gibi sübjektif bir varlıktır. Fakat gelirin ifade ettiği şey hakikî veya hükmi bir şahıs tarafından muayyen bir müddet içinde elde edilen iktisadî bir tasarruf fazlası (Surcroit de la puissance de disposition economique) olduğu halde servet bu şahısların muayyen bir anda ellerinde mevcut bulunan iktisadî kıymetlerin yekûnunu ifade eder. Gelir alâkah kimsenin ihtiyaçlarını tatmin ettikten sonra artanı servetin teşkilî veya tezayüdü intaç eder. Servet bir taraftan da gelirin kaynağını teşkil eder. Ve fevkalâde hallerde gelir gibi geçici olarak bazı ihtiyaçların tatminine tahsis edilir [15].

Bu sebeple gelirle servet arasında sıkı bir iktisadî münasebet mevcuttur. İktisadî hayatta servet normal olarak gelirle artar. Veraset

[15] Gelir vergileri Teorik ve pratik, Dr. H. Neumark, sahife 4.

veyahut sair suretlerle vaki tahavvüller arizidir. Şahsi servet bilindikten sonra bunu arttıran gelir miktarının tayin ve tesbiti kolaydır. Bir mükellef şahsi servetini beyan edince diğer taraftan kazanç ve iratlarını doğru olarak bildirmeğe mecbur kahr. Bu suretle memleketteki effectife gelirin kontrolü da imkân dahiline girer. Son yıllarda memleketimizde gelir mükellefi olan bazı kimselerin bildirdikleri gelir miktarlarının fevkinde servet temin ettikleri ve hiç olmazsa yaşama seviyelerinin gerektirdiği masrafların beyan ettikleri gelirlerle gayri mütenasip bulunduğu görülmektedir. Bu da yapılan beyanların hakikate uymadığını göstermektedir.

Nitekim bu noksanlığın farkına varılarak servet beyanı esasının gerçekleştirilmesi için 1952 yılı tadil tasarısına hüküm konulduğunu memnuniyetle müşahede etmekteyiz.

3 — Gelir Vergisi Kanunundaki hükümler gayri vazih, müphem ve bir çok ahvalde de prensiplerden inhiraf etmiş bulunmaktadır. Hattâ daha ileri giderek diyebiliriz ki, mevcut hükümler bir çok ahvalde sakıt kalmakta ve ihtiyacı karşılamamaktadır.

İçerisinde çok Variation'ları ihtiva eden büyük bir sistemin 110 maddelik bir kanun halinde formüle edilmesi fikrimizce yanlış bir harekettir. Gelir Vergisi Kanununun her türlü ihtiyacı karşılayacak şekilde daha mufassal ve daha vazih olarak yeni baştan yazılması lâzımdır.

Vergi hukukumuzun temelini teşkil eden Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanununa nazaran daha mufassal olarak kaleme alındığından bugünün bir çok ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Beş senelik tatbikatla tebellür eden duruma göre, o da bir revizyona tâbi tutulmalıdır. Kurumlar vergisinde de vaziyet aynıdır. Bilhassa vergi mükerrerliğine sebebiyet veren hükümlerin ıslâhı gerekmektedir.

4 — Gelir vergisinin nisbeti arttırılmalı mıdır? Benden evvelki konferansçı arkadaşlar gelir vergisi nisbetinin arttırılmasının muvafık olacağı ve memlekette hasıl olan gelirin tasarruf edilerek verimli sahalara yatırılmasının temin edilebileceği ve tatbik edilmekte olan vergi tarifesinin diğer memleketlere nazaran hafif olduğu bu sebeple bu hareketin müsbet tesiri olacağı, mütalâasında bulundular. Biz ise;

Bugün bir nisbet (irtifa) problemi değil bir matrah (kaide) meselesi mevcut olduğu ve gelir vergisi tarifesinin bir kaç sene daha arttırılması düşüncesindeyiz.

Bilindiği gibi müterakki vergi sisteminde gelirin en büyük kısmının vergi olarak müsaderesine yer vermemek maksadiyle muayyen bir hadden sonra vergi nisbetinin arttırılmasına nihayet verilir. Ve o hadden itibaren

artık mütenasip vergi yani değişmiyen tek bir nisbet tatbik olunur. Mütetarakki vergi yüksek gelir kısımları için % 35 - % 50 arasında durdurulabileceği gibi, daha yüksek nisbetlere yani yüzde (70 ve 80) e kadar da çıkarılabilir. Bu durdurma haddi vergi tarifesinin tesbitinde güdülen maksada göre değişir.

Memleketimizde de gelir vergisinin tarifesi hazırlanırken *malî gaye gözönünde tutularak verginin en düşük gelir seviyesinin biraz yukarısında başlatılması, ve çok verimli olan orta gelirlerde büyük bir varidat temin edecek bir seviyeye yükselmesi ve vergi nisbetinin fazla ağırlaşmasının mükellefte uyandıracağı mukavemet sebebiyle pratik bir faydası olmayacağı ve çok yüksek olan gelirlerin mahdut bulunması yüzünden veriminin düşük olacağı esastndan hareket edilmiştir.* Ayrıca vergi yükünün iktisadi hayatı tazyik etmemesi ve mükellefleri vergiden kaçınma çarelerini aramaya sevk etmemesi düşünölmüştür.

Bu iki gaye iledir ki, tarifede 8 nisbet kademesi tesbit olunmuş ve bu kademelerin en sonuncusunda gelir 150 bin lirayı bulmuştur. Vergi nisbeti müterakkilikte % 50 ye kadar çıkarılmış ise de fiilî nisbet 150 bin liralık gelir için % 40 olarak tesbit edilmiştir. Yani Hükümet tasarısında vergi nisbetinin azamî ve fiilî miktarı % 40 olarak teklif edilmiştir [16]. Büyük Millet Meclisi o zaman malî ve iktisadî düşöncelere daha fazla yer vererek % 40 nisbetini % 35 e indirmiştir. Hâlen tatbik edilen tarifeye göre gelir vergisinde müterakkilik % 15 nisbetinden başlamakta ve gelir dilimlerine göre yükselerek yüz bin lirada durmakta ve bu miktar ile yukarıdaki gelirlere mütenasip bir surette % 35 nisbeti tatbik olunmaktadır.

Geçenlerde Büyük Millet Meclisine sunulan Kanun Tasarısı ile bu mütenasip vergi nisbetinin % 35 den % 45 e çıkarılması ve bunu yaparken müterakki nisbet şimdiki gibi, 100 bin lira ile 150 bin lira arasında % 50, ve 150 bin lira ile 200 bin lira arasında % 60 nisbeti tatbik edildikten sonra 200 bin lira da durdurulması, 200 bin lira ve daha yukarısı için % 45 nisbetinde mütenasip vergi alınması istenilmiştir.

Acaba Gelir Vergisi Kanununun kabulü sırasında vergi nisbetinin mütedil olarak tesbitini gerektiren mülâhazaları bertaraf edecek veya bunların ehemmiyetini azaltacak yeni bir durum hasıl olmuş mudur?

a) Gerçi yukarıda arzettiğimiz gibi gelir vergisi hasılatı her sene % 30 civarında bir artış kaydetmekte ise de, bu artışta Kore Harbinin başlangıcındanberi devam eden konjonktür artışı dolayısıyla vukua gelen fiyat yükselişinin tesiri olduğunu itiraf etmek lâzımdır.

[16] Gelir Vergisi Gerekeesi, sahife 38.

Her gün şahidi olduğumuz muhtelif hâdiseler bize memleketimizde vergi kaçakçılığının mevcut olduğunu göstermektedir. Nitekim bugün memleketimizde Hesap Uzmanları, Maliye Müfettişleri ve Kontrol memurlarının çoğunun mesailerinin mevzuunu kaçakçılık hâdiseleri teşkil etmektedir. Bu yüzden inceleme elemanları normal tetkik yapamamaktadırlar. Böyle bir muhit içinde vergi nisbetlerinin arttırılması vergi mukavemetini vergi kaçakçılığını çoğaltır ve dürüst mükelleflerin aleyhine neticeler verir.

Vergi nisbetlerinin arttırılması İngiltere, Amerika gibi içtimai vazife telâkkisi kuvvetli olan memleketlerde vergi kaçakçılığını çoğaltma yolunda bir tesir yapmıyabilir. Fakat memleketimizde olduğu gibi içtimai telâkkilerin gelişmediği memleketlerde bu hareket kaçakçılığı arttırır. Bunun en bariz misali Fransa'da görülmektedir. Bu memlekette vergi nisbeti yüksektir. Fakat içtimai vazife şuru inkişaf etmediği için vergi kaçakçılığı bir muvaffakiyet sayılmaktadır. Bu memleketteki vergi mukavemetinin ehemmiyeti zaman zaman matbuata akseden yazılarla bütün dünyanın malûmu bulunmaktadır.

Şüphesiz memleketimizde zamanla içtimai vazife şuru inkişaf edecektir. Ve bu tekâmülün vukuundan sonrâdır ki vergi nisbetinin yükseltilmesinin menfi bir tesiri olmayacaktır. Fakat bu yola şimdiden gitmek fikrimizce mahzurludur.

b) Nisbet yükseltilmesinden mühim bir malî netice de doğmayacaktır. Buna sebep memleketimizde 100 bin liradan fazla gelir bildirenlerin sayısının az olmasıdır. Nitekim 1953 yılı istatistiklerine nazaran 100 - 150 bin lira arasında 388 mükellef, 150 bin lira ile 1 milyon lira arasında 417 mükellef ve bir milyondan fazla olarak da 13 mükellef gelir beyan etmişlerdir [17].

Nisbet arttırılmasından bu sene beklenen fazla varidat da 25 milyon liradır [18]. Bunun 645 milyonluk gelir vergisi hasılatı ve bilhassa 3 milyara yaklaşan bir bütçe içindeki mevki pek hafiftir. Bundan başka mükellefler üzerinde psikolojik bakımdan menfi tesir de husule getirebilir.

Vergi nisbetini arttıracak yerde geçen senelerde mükelleflerin ödemedikleri (bakaya) denilen Devlet alacaklarını tahsil etmek, vergi kontrolünü müessir kılmak ve mükellefleri doğru beyana sevkedecek tedbirleri almak suretiyle bu neticenin fazlasıyla ve kolaylıkla elde edilmesi her zaman mümkündür.

[17] 1953 yılı İstatistik Yıllığı, sahife 490.

[18] 1955 yılı, Bütçe Nutku, sahife 65.

B — Şimdi organizasyon bakımından alınması lâzımgelen tedbirleri kısaca görelim:

Bilindiği gibi, vergi sistemimizde organik bir değişikliği icap ettiren vergi kanunları Maliye Teşkilâtında da değişiklik yapılmasını zarurî kılmış ve bu maksatla Maliye Vekâleti Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 2996 sayılı kanun 5655 sayılı kanunla tadil edilerek bilhassa *vergi tatbikatı ile görevli gelir servislerine rasyonel bir veçhe verilmek istenilmiştir.*

1950 yılından evvel Maliye teşkilâtı bilhassa büyük şehirlerde çok dağınık bir manzara arz etmekte idi. Küçük üniteler şeklinde vazife gören şubeler mükellefin ayağına gitmek suretiyle kolaylık temin etmek, iş hacmini daraltmak suretiyle muamelâtının kolaylıkla yürütülmesini sağlamak düşüncesiyle kurulmuştu.

Mükellef vergi verirken biri tahakkuk, diğeri tahsil olmak üzere ayrı ayrı iki daire karşısında bulunuyordu. Vergi büroları çalışma tarzı bakımından daha ziyade bina ve arazi vergileri gibi kadastral vergilere göre teşkilâtlanmıştı.

Bina ve arazi vergilerinin hususî idarelere devri ve gelir vergisi sistemiyle karine usulünün terk edilmesi, beyanname usulünün kabulü, vergi teşkilâtının yeni rejimin icaplarına göre organize edilmesini zarurî kılmıştır.

Bilhassa büyük şehirlerdeki dağınık teşkilât kaldırılarak vergi muamelelerini temerküz ettiren vergi daireleri kurulmuştur. Böylelikle tahakkuk ve tahsil muameleleri bakımından mevcut ikilik de ortadan kaldırılmış ve vergi daireleri modern çalışma vasıtalarıyla de teçhiz edilerek tahakkuk ve tahsil muamelelerinin daha ziyade sür'at ve intizamla yapılmasının temini istenilmiştir.

Vergi daireleri büyük, orta ve küçük olmak üzere, üç tipe ayrılmış; daire içinde de yoklama, tahakkuk, itirazlı işler, tahsilât, hesap ve dosya ve evrak servisleri teşkil edilmiştir. Verginin tarhı bakımından ihbarname ve tahakkuk bordrosu esası terkedilerek Vergi Usul Kanunuyla tahakkuk fişi esasına gidilmiştir. Bu suretle basit bir fiş ile bir banka muamelesinin sür'at ve intizamı ile verginin tahakkukunun yapılması temin edilmiştir.

Bundan başka yoklama muamelelerinin aktif bir tarzda icrası ve tebligatın posta ile yapılması, kayıt ve hesap işlerinin modern muhasebe tekniğinden istifade edilerek defterler yerine kartlara işlenmesi hususu sağlanmıştır. Dairelerdeki vazife taksimatı ve muamelelerin nasıl cereyan edeceği yetki ve sorumluluklar bir yönetmelikte açıklanmıştır. Bütün bu tedbirlerle vergi daireleri adeta banka haline getirilmek istenilmiştir. Beş yıllık tatbikatta bu gayelerin mühim bir kısmının tahakkuk ettiği görülmektedir. Vergi daireleri bilhassa beyanname kabulünde ve para

tahsilinde bankalar gibi sür'atli muamele yapmakta ve en sıkışık günlerde bile mükellefleri vergi dairelerinde bekletmemektedirler. Fakat bugünkü Maliye teşkilâtının ve vergi dairelerinin bilhassa İstanbulda sistemin icaplarını yerine getirecek bir durumda olmadığı da bir hakikattir.

Bunun sebebini: 1 - Personel durumunda, 2 - Tatbik edilen iş bölümünde ve formalitelerde, 3 - Modern büro teçhizat, malzeme ve makinelerinin noksanlığında aramak lâzımdır.

1 — Personel durumunu iki noktadan mütalâa etmek mümkündür:

a) Kadro kifayetsizliği.

1950 yılında vergi daireleri kurulurken bilhassa gelir servisleri kadrolarında geniş indirmeler yapılmıştır. Verginin ilk tatbik senelerinde *büyük şehirlerde gelir servislerinin merkezi organizasyonlar halinde toplanması* ve iş bölümünün rasyonel esaslara göre tanzim ve tertip edilmesi eskisine nazaran dar tutulan kadronun mahzurlarını muvakkat bir zaman için bertaraf etmiştir. 1950 yılındaki duruma göre tesbit edilen kadro bilhassa hususî teşebbüslerin kemiyet ve keyfiyet itibarıyla mühim artışlar kaydetmesi sebebiyle son senelerde ihtiyacı karşılamaya kâfi gelmemeye başlamıştır.

Hele İstanbul'da her sene artan vergi mükellefinin on bine yaklaştığı ve bunun gelir teşkilâtının işini her sene arttırdığı gözönüne getirilirse kadro kifayetsizliği kendiliğinden anlaşılır.

Önümüzdeki yıldan itibaren esnaf muaflığının kaldırılması gelir vergisi mükellefleri adedini asgarî bir misli arttıracaktır. Yapılan hesaplara göre bugünkü vergi dairelerinin iş hacmini 1951 yılına nazaran 13 misli artmıştır. Halbuki kadro aynı kalmıştır. 1950 yılındanberi memur kadrolarına bir ilâve yapılmadığına göre büyük şehirlerde kurulu vergi daireleri gayri müsaît bir duruma girmiş ve eleman ihtiyacı şiddetle kendini hissettirmiştir.

Meselâ İstanbul'da büyük bir vergi dairesine 1951 yılında gelen evrak adedi 37,319 iken 1954 yılında 78,326 ya çıkmıştır. Yukarıda işaret ettiğimiz veçhile kadronun artan mükellef adedi ve muamele hacmine göre ayarlanması bugün artık bir zaruret haline gelmiştir.

Nitekim, bugün personel kifayetsizliği yüzünden umumî yoklama yapmak adeta imkânsız hale geldiği gibi, vergi daireleri mükellefleri yakından tanımak imkânını elde edememektedirler. Bu bakımdan yoklama ile ortaya çıkarılması mümkün mükelleflerden madut götürü ücret, götürü serbest meslek erbabı miktarlarında 1951 yılından bugüne kadar müşahede edilen eksilişi bu bakımdan şayanı dikkattir.

Haddizatında gelir vergisine tâbi olması lâzımgelirken kontrolsuzluk yüzünden esnaf vergisini ödemeğe devam eden ve bu hâle alışan mükelleflerin, irat elde ettikleri halde mükellefiyeti tesis edilememiş olan gayrimenkul sahiplerinin büyük bir yekûn teşkil ettiğini kabul etmek lâzımdır.

Diğer taraftan suiniyet sahibi mükelleflerin vergi randımanını azaltacak hareketlere tevessül ettikleri ve hattâ bunu itiyat haline getirdikleri maalesef sık sık görülmektedir.

Maliye Müfettişi, Hesap Uzmanı, Vergi Kontrol Memuru gibi tetkik elemanı kadrosu kifayetsizliği yüzünden vergi incelemeleri istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Hâlen şümüllü şekilde normal bir tetkik yapılamamakta, pek az bir mükellef zümresinin hesabına bakılmaktadır. Doğru yoldan ayrılmayı göze alan bir kısım mükellefler de bundan dolayı gizlediği şeyin ve hattâ hilesinin meydana çıkmıyacağından emin olarak hareket etmektedirler. Bizim gibi gelir vergisini yeni tatbik başlanmış bir memleket için mükellefleri kontrolsuz bırakmanın mahzurları büyüktür.

b) Memur kalitesi noksanlığı:

Kalite bakımından da bugünkü teşkilâtın takviyesi bir zarurettir. Her şeyden evvel gelir vergisi ince bir tekniğe dayanır. Teşkilâta çalışan memurların bu tekniği kavrayacak bir seviyede olması lâzımdır. Bu seviyenin kazanılması muayyen bir tahsilden sonra 3 - 5 senelik bir tatbikat devresinin geçmesine bağlıdır.

Geçen (15 - 20) sene içinde Maliye Vekâleti bilhassa yüksek mektep mezunu bulunan çok kıymetli elemanlar kazanmıştır. Bir kaç senedenberi teşkilâta en az lise tahsili bulunanların alınmasına itina edilmiş ve Maliye Teşkilâtı gerek çalışma disiplinini ve dürüstlüğünü taassupla tatbik eden bir idare olmuştur.

Son yıllardaki iktisadî inkişafa muvazi olarak hususî sektörde beliren iş imkânları kaliteli pek çok memurun idareden ayrılmasını intaç etmiştir. Ve hâlen de aynı durum devam etmektedir. 130 adet kadrolu bir dairede her ay (3 veya 5) kaliteli memurun istifa ederek ayrıldığı gözönüne getirilirse Maliye Teşkilâtının geçirdiği istihalenin ehemmiyeti anlaşılır. Bu vaziyet Devlet memurlarının ücret rejiminin günün şartlarına intibak ettirilmek suretiyle islâh edilmesinde acele edilmesi gerektiğini ifade eder.

2 — Tatbik edilen iş bölümü ve formalitelerin islâhı zarureti.

Vergi dairelerinin mükellefle temas mevzuu olan muameleler filhâki-ka basitleştirilmiştir. Fakat dairelerin dahilî işleri hâlen ağır işleyen durumunu muhafaza etmektedir.

a) Dairelerde mevcut servisler ufki şekilde vazife görmekte ve bir iş evrak servisinden başlayıp dosya servisine kadar bir kaç servisten geçmek suretiyle tekemmül etmektedir. Bu şekildeki faaliyet ise bilhassa işi çok olan dairelerde işlerin gecikmesine ve hattâ servisler arasında bazı meselelerde selâhiyet bakımından ihtilâfların çıkmasına sebep olmaktadır. Bundan başka aynı muamele muhtelif memurlardan geçtiğinden noksan bir muameleden dolayı kusurlu memuru tayin etmekte güçlük çekilmektedir.

Meselâ bir mükellefin yoklamasını bir memur yapmakta, ve bu memurun tanzim ettiği yoklama fişi zimmet defterine kaydedilerek tahakkuk servisine verilmekte tahakkuk servisi de bu fişe istinaden vergiyi tarhettikten sonra mükellefin itirazı başka memurlar tarafından cevaplandırılmakta, verginin tahsilât, ve hesap kartlarına işlenmesi başka memurlara mevdu bulunmaktadır.

Görünüşte durum rasyonel bir iş bölümü manzarası arz etmekte ise de tatbikatta bu servisler yalnız kendinin mahdut vazifesini ifa ile iktifa etmekte, diğer servislerin işlerini kolaylaştırma fonction'unu yapmamaktadır. Meselâ: Yoklama servisinin tanzim ettiği bir fiş çok defa noksan tanzim edildiği için, tahakkuk servisinden yoklama servisine geri çevirmekte, itiraz halinde de müdafaada bulunacak memurlar yoklama ve tahakkuk servisindeki memurlarla temas etmekte ve ekseriya yazı ile de muhaberede bulunmaktadırlar. Bu yüzden aynı daire içinde fuzulî yazılar yazılmakta, aynı evrak muhtelif memurlar tarafından muhtelif yönlerden müteaddit defa tetkik edilmekte bu da mesaf ve zaman kaybına sebep olmaktadır. Anlattığımız durum dolayısıyla büyük vergi dairelerindeki aksamalar daha şümulü olmaktadır.

Fikrimizce hiç olmazsa verginin tahakkukuna kadar geçen muameleleri tekemmül ettiren yoklama, tahakkuk ve itiraz işlemlerini bir servis içinde müteaddit ekipler arasında tevzi suretiyle organize etmek ve keza tahsilât ve hesap servislerini birleştirmek suretiyle mevcut ufki sistemle sakulî sistemi mezcederek servisler arasındaki ahenksizliği ve fuzulî muameleleri bertaraf etmek lâzımdır.

b) Bundan başka dairelerde bugünkü ilmi ve rasyonel esaslara uymayan bazı tatbikat şekilleri cereyan etmektedir. Vergi daireleri esas işlerinden fazla istatistikî malûmat çıkarmakla meşguldürler. Meselâ dairede tanzim edilen fişler ve makbuzlar her gün yeymiye defteri denilen ve mükellefiyet grupları adedinçe ayrı ayrı tutulan defterlere işlenmekte bunlar yekûn edilmek suretiyle her günkü tahakkuk ve tahsil miktarları tesbit edilmektedir. Ve bir de yıllık gelir beyannameleri ve stopaj suretiyle alınan vergiler için ayrı ayrı döküm defterleri tutulmaktadır. Yıllık

gelir beyannameleri muhteviyatı gelir menba'larına göre ayrı ayrı sütunlara yazılmak suretiyle istatistikî malûmat toplanmaktadır. Bir defada beyannameler Hesap Uzmanlarına gönderilen genel mükellef bordrosuna işlenmektedir.

Görülüyor ki, normal şekilde ödenen bir vergi yalnız tahakkuk safhasında dört beş defa elden geçmektedir. İkmalen ve re'sen yapılan tarhiyatlarda bu miktar 6 ya çıkmaktadır. Tahsil safhasındaki muamelelerde aynı miktara yaklaşmaktadır. Hele mükellefin vergisini kendiliğinden ödememesi halinde aynı rakamlar ve mükellefler isim ve adresleri muhtelif evraklar üzerinde tekrarlanmaktadır.

Fikrimizce tahakkuk fişleriyle vergi makbuzlarının dairede kalan nüshalarına açılacak ilâve sütunlarda yekûnları teselsül ettirmek ve tahakkuk fişleri ile makbuzları gelirin nevilerine göre çeşitlendirmek suretiyle istatistikî malûmatı gayet kısa yoldan elde etmek mümkündür. Bu şekilde defter tasarrufu, mesai ve zamandan istifadeler sağlanacaktır.

c) Maliye Vekâleti koyu bir merkezîyetçilik sistemi içinde çalışmaktadır. Gelir servisleri yeniden tanzim edilirken buralarda vazife göreceklere selâhiyet tevziinde çok hasis davranılmış ve bunun neticesinde vergi daireleri pasif bir kayıt fonction'u yapan bürolar durumuna girmiştir. 140 milyonluk gelir sağlıyan ve 130 kişilik bir memur kadrosıyla çalışan bir daire müdürü; memur değiştirmek, tecziye, taltif, ihtilâflı meselelerde karar vermek, doğrudan doğruya idarî dâva açmak bir üst makamdan müsaade almadan düzeltme yapmak selâhiyetini haiz bulunmamaktadır. Bu böyle olduğu gibi Defterdarlık teşkilâtının da elindeki selâhiyetler pek geniş değildir. Bir çok hâdiselerde merkezden mezuniyet istihsal etmek mecburiyetindedir.

Meselâ: Gerek vergi dairesi müdürü, gerek Defterdarlık temyiz komisyonu kararları aleyhine doğrudan doğruya Devlet Şûrasında dâva açmak yetkisine sahip değildir. Her dâva için Maliye Vekâletinden mezuniyet almak mecburiyetindedir. Zor durumda bulunmaları sebebiyle borçlarını ödeyemiyenlere % 5 faiz alınmak suretiyle borçlarını te'cil için vergi dairesi müdürüne tanınan selâhiyet 200 lira gibi mahdut bir miktara inhisar etmektedir. Bu hususta Defterdarlığa tanınan selâhiyet de 20 bin liradır. Bu da bugünkü iktisadî şartlara göre pek geniş değildir. Bundan fazla miktarları Maliye Vekâleti te'cil etmektedir.

Temyiz komisyonunca terkinine karar verilen vergi ve resimlerden dâva açılmasına lüzum görülmeyen kararlardan ancak 200 lirayı geçmeyenlerini vergi dairesi müdürü hıfzedebilir. Bundan fazlası için Defterdarlıktan mezuniyet almak mecburiyetindedir. Defterdarlığın bu husustaki selâhiyeti de pek geniş değildir. O da ancak 1000 lirayı geçmeyenleri

doğrudan doğruya, 5000 liraya kadar olanları Muhakemat Müdürünün veya Hazine avukatının mütalâasını alarak hıfzettirebilir. Beş bin lirayı geçen meblâğı ihtiva eden kararları hifzetmek için mutlaka Vekâletten mezuniyet almak lâzımdır.

3 — Mükellef beyanına istinat etmiyen vergi tarhiyatı bir çok formaliteler sebebiyle gecikmekte bu yüzden tahsil imkânları azalmaktadır. Meselâ esnaf vergisi bakımından vergi daireleri bir taraftan irat ve kira mukayesesi mecburiyeti karşısında bina şubeleriyle ve takdir komisyonlarıyla daimî temas halindedirler. Yeni kanunda vergi dışı kalacak esnafları tayin için de bu durum devam edecektir. Bina tahakkuk şubeleri kayıtlarının muntazam olmaması ve istenilen malûmatın noksan ve ekseriya geç verilmesi ve vergi dairesindeki kayıt sisteminin bina tahrir kayıtlarına uymaması sebebiyle vergi daireleriyle diğer daireler arasında bir koordinasyon sağlanmamakta bu da işlerin zamanında yürümesine mâni olmaktadır.

Normal olmiyan vergi tarhiyatında esash rolü bulunan takdir komisyonları halen idare dışında ayrı bir teşekkül manzarası arz etmektedir. Bu komisyonlara pek çok vazifeler terettüp ettiğinden işleri ağırlaşmıştır. Kararlar geç çıktığından vergi tarhiyatı gecikmekte, verilen kararlar pek sıhhatli olmadığından itirazları mucip olmakta vergi dairelerinin işlerini çoğaltmaktadır. Takdir komisyonlarının ya adedini arttırmak veya bir çok işleri bu teşkilâtın alarak vergi dairelerine vermek lâzımdır.

e) İstanbul teşkilâtındaki Arşiv teşkilâtı da bugün aktif bir faaliyet gösterememekte, vergi dairelerine verdiği malûmat gayet müphem ve verimsiz bulunmaktadır. Vergi daireleri istihbarat bürosunun verdiği malûmatı birer birer inceledikten sonra nadir ahvalde istifade etmektedir.

Halbuki menba'da malûmat toplamak ve vergi incelemelerinde kıymetlendirilmesini sağlamak vazifesiyle mükellef istihbarat arşivi, modern vergi tatbikatının en kuvvetli mesnedi durumunda olmak mecburiyetindedir. İstihbarat dosyalarında biriken malûmat tetkik elemanları için (bir kontrol malzemesi) ve idare tarafından re'sen ve ikmalen vergi tarhi sırasında (tarhiyatın tesbit vesikası) olarak büyük bir kıymet taşımaktadır. Memleketimizde şümulü bir vergi tetkikatı yapılamaması sebebiyle incelenen beyannamelerin isabetli olarak seçilmesini temin bakımından da arşiv malûmatının büyük bir önemi bulunduğu aşikârdır.

aa) Bu büro kuruluş bünyesindeki lüzumsuz formaliteler yüzünden seyyâl ve süratli vazife görememektedir.

bb) Bilgi toplanan kaynaklar mahduttur. Bu yüzden büyük ölçüde istifade edilecek şümulü bilgiler sağlanamamakta, toplanan bilgiler de yeter derecede bulunmamaktadır.

3 — Modern büro malzeme ve teçhizat noksanlığı.

Teşkilâta mevdu vazifelerin istenilen şekilde tarzı cereyanı teknik imkânların mevcudiyetine bağlıdır. İstanbul vergi daireleri eski şube teşkilâtına göre plânlaştırılmış binalara yerleşmişlerdir. Binaların ekserisi kadroyu istiap edecek durumda olmadığı gibi yıllık ve muhtasar beyannamelerin verildiği tarihlerde izdihamı sebep olmaktadır.

Vergi daireleri modern büro malzeme ve vasıtaları bakımından gerekli şekilde takviye edilmemişlerdir. Modern makinelerin kısa zamanda sıhhatli olarak yapabileceği kayıt işleri memur eliyle yapılmakta bu yüzden yanlışlıklara, zaman kaybına ve memurlardaki bezginlik duygularının arttırılmasına sebep olmaktadır.

İstatistiklerin sür'atle ve sıhhatle elde edilmesi, günlük hesapların sür'atle neticeye bağlanması, beyanname vermiyenlerin kısa zamanda tesbiti şayanı arzu olduğuna göre vergi dairelerini modern büro makine, malzemesiyle teçhiz etmek lâzımdır.

Kayıtlarda kart sisteminin kabulü iyi netice vermiştir. Ancak kullanılan kartlar gerek kalite, gerek eb'at ve tertip tarzı itibariyle birbirine uymamaktadır.

Mükelleflerin doldurdukları beyannamelerde gerek eb'ad, gerek malûmat bakımından sık sık tadile uğramakta bu da hem mükellefleri, hem memurları şaşırtmaktadır.

Hülâsa olarak, vergi daireleri kadrolarını bugünkü iş hacmine göre ayarlamak, servisler arasındaki iş bölümünü bir veya iki servise mal ederek işlerin parçalanmasına mani olmak, bir çok formaliteleri ortadan kaldırmak ve vergi dairelerini modern malzeme ve teçhizat ve makineleriyle takviye etmek ve bunda kat'iyen gecikmemek lâzımdır.